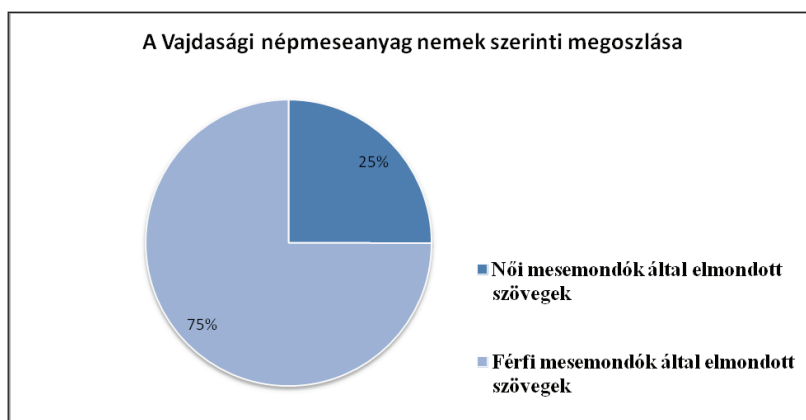

Vajdasági női mesemondók

A magyar folklorzisztikában a mesemondó személye és a mesemondás kontextusa az egyéniségkutató módszer létrejöttével került előtérbe, azaz az 1940-es évektől kezdve vannak rendszeres adataink a mesemondóról, így annak a neméről is, illetve a mesemondás nemek szerinti eltéréseiről. Az ezt megelőző időszakból csak esetenként vannak a népmesék elmondójára vonatkozó feljegyzéseink. Ezek azt mutatják, hogy a 19. századi népmeselejegyzések adatközlői majdnem mind férfiak voltak. De ebből a korszakból is ismerünk női mesemondókat, például Ipolyi Arnold csalóközi adatközlőjét, Marczi Angélát, akitől Ipolyinak (feltehetően 1847 és 1853 között) tizennégy népmesét sikerült lejegyeznie – amelyet akár az első önálló női meserepertoárként is kezelhetünk (BENEDEK 2006). Szinte ezzel a gyűjtéssel egy időben keletkezett a Kisfaludy Társaság kéziratoss népmese-gyűjteménye, ahol néhány mesével két női mesemondó (Varga Julcsa, özv. Kónyi Jánosné) is szerepel.¹ A fenti adatok ellenére női adatközlők publikált szövegközléseire csupán a 20. század első évtizedeiben került sor először (BERZE NAGY 1907).

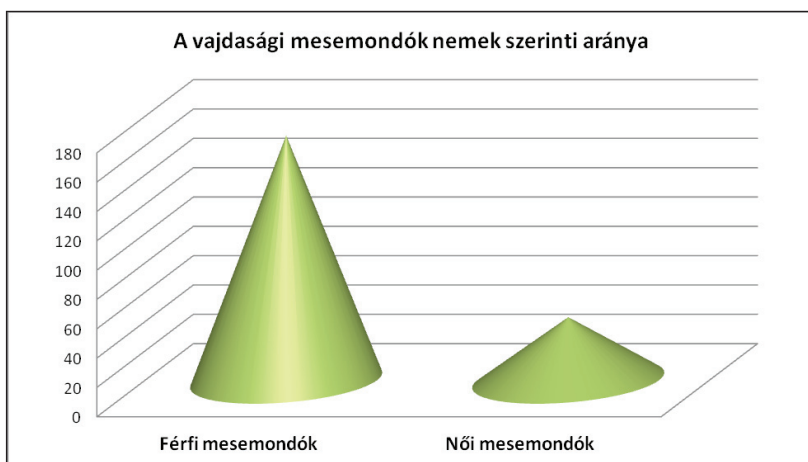
A vajdasági magyar népmeseanyagban a fenti adatoknál jóval későbbi időből való az első női mesélőre való utalás. A 19. és a 20. század első feléből egyáltalán nem ismerünk női adatközlőtől lejegyzett népmese-szöveget. Ennek egyik oka, hogy a vajdasági népmeseanyagban a 19. században egyáltalán nem jelölték a mesemondók személyét, illetve ezt követően pedig, a Vajdaság területén történő mesegyűjtés – Kálmány Lajos és Berze Nagy János 20. század eleji gyűjtései után, a II. világháborúig tartó időszakig –, közel harminc évig szünetelt. Témánk szempontjából jelentős a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség megbízásából 1949 és 1953 között folytatott vajdasági falukutatás, amelynek keretében a szövetség több szervezett magyar

néprajzi gyűjtést is támogatott (BANÓ 1983). A fent említett néprajzi tevékenységének keretei között Degrel István a bánáti magyarság körében folytatott néprajzi gyűjtéseket. Az általa gyűjtött anyagról (népmesék és mondák) nagyon keveset tudunk, mivel Degrel összesen egy meseszöveget jelentetett meg, azt is szerb nyelven (DEGREL 1952). Jung Károly hívta fel a figyelmet a Degrel István által ekkor gyűjtött torontálvásárhelyi népmesére, illetve ennek délszláv vonatkozásaira (JUNG 2004, JUNG 2012). Ennek a szövegnek az elmondója az első ismert vajdasági magyar női mesélő, Gyülvérszi Katalin, aki 1865-ben született Torontálvásárhelyen, és a gyűjtés idején (1951) Pancsován lakott. Ezt követően már számos női mesemondó szövegéről tudunk, elsősorban 1959-től, az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék által szervezett mesegyűjtések alkalmával Penavin Olga és Matijevis Lajos jóvoltából (PENAVIN 1984; PENAVIN 1996), illetve a későbbi gyűjtések során Beszédes Valéria, Katona Imre és Tóth Ferenc, valamint Kalapis Zoltán, Burány Béla és mások tevékenysége során (KATONA–BORI–BESZÉDES 1976; BESZÉDES 1978; KALAPIS 2002; KALAPIS 2003; BURÁNY 2007).

A *Vajdasági magyar népmese-katalógus* és a hozzá kapcsolódó népmese-adatbázis adatai szerint Vajdaság területén 2007-ig 841 típuszámmal is ellátható magyar népmesét jegyeztek le (RAFFAI 2007), ezek közül 142 szöveg esetében ismeretlen a mesemondó személye, azaz 699 szöveg esetében vannak a népmese elmondójáról adataink. Ebből 174 szöveg női, illetve 525 szöveg férfi mesemondótól származik, azaz a női mesélők által elmondott szövegek a vajdasági népmesekincs negyedét teszik ki.

Ha a mesemondók száma szerint vizsgáljuk meg ezeket az adatokat, akkor azt mondhatjuk el, hogy a 699 vajdasági népmeseszöveget 43 női adatközlő és 167 férfi adatközlő elmondása alapján jegyezték le.

Ha az egyes női mesemondók által elmondott népmeseanyag nagyságát vizsgáljuk meg, elmondható, hogy ezen belül igazán nagy meserepertoár felgyűjtésére nem került sor.

A vajdasági népmeseanyagon belül kiemelkedő meserepertoárral rendelkező női mesemondókat ismerünk Hertelendyfalváról. Ez a meseanyag ritka lehetőséget nyújt egy család népmesetudásának a tanulmányozására, ugyanis Hertelendyfalváról – teljesen más időszakban lejegyezve – egy család három generációjának népmeseszövegei állnak a rendelkezésünkre: Kovács Márton Zsidó Domokos által 1887-ben lejegyzett szövege (BANÓ–DÖMÖTÖR 1961: 93–117), illetve lánya és unokája Kovács Júlia, valamint Erős Teréz 1950-es években elmondott meséi (PENAVIN 1984).

Kovács Júlia (Hertelendyfalva, 1887–Hertelendyfalva, 1967) al-dunai székely énekes, mesemondó, a bukovinai székely hagyomány tudatos ápolója. Meséit édesapjától tanulta, de szívesen olvasott is (PENAVIN 1983). Lánya önéletírásából tudjuk, hogy Kovács Júlia fiatalasszony korában, amikor az első világháború idején Torontálvásárhelyen élt, ponyvanyomtatványok felolvasásával szórakoztatta a guzsalyosban összegyűjtött szomszédasszonyokat (ERŐS 2013: 120). Penavin Olga tizenegy tündérmesét gyűjtött tőle, de feltehetően nagyobb meserepertoárral rendelkezett. Penavin szerint alkotó típusú mesemondó volt, aki szemléletesen, szubjektív érzelmeit nem takarva, élénken, néha poétikusan adta elő a meséit (PENAVIN 1984: 16). Lánya, Erős Teréz így ír róla: „Nagy lakodalmat csinált anyóka mindkét lányának, szép házat épített, öreg édesapját, mostoháját eldajkálta. Mindent elért az életben, csak a boldogság került el, de azért holtig jó dolgú, jó énekes, jó mesemondó asszony volt” (ERŐS 2013: 24). Kovács Júlia lányától, Erős Teréztől (született Kovács, Hertelendyfalva, 1912–Hertelendyfalva, ?) húsz népmesét sikerült Penavin Olgának lejegyeznie (PENAVIN 1984).

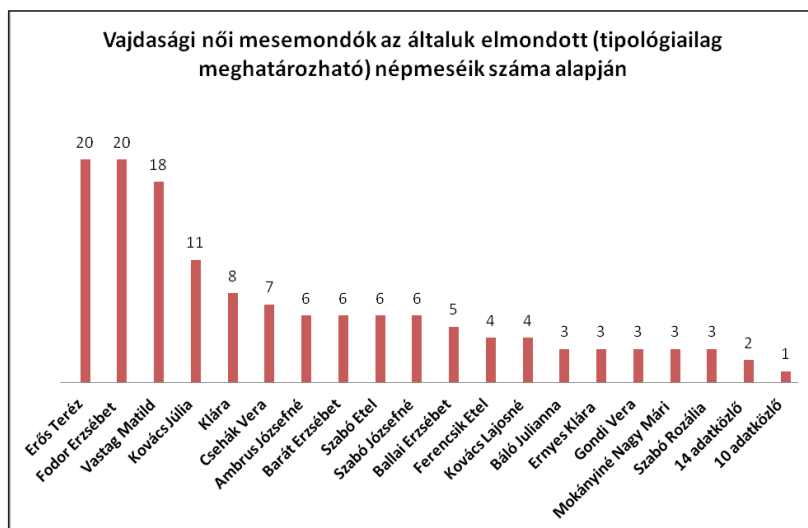
Ezek eltérnek édesanyja, Kovács Júlia meserepertoárjától, Erős Teréz a tündérmesék mellett állatmeséket, tréfás meséket, formulameséket is mesélt. Meséi, meséinek típuskombinációi inkább más al-dunai székely mesemondók meseanyagával egyezik. A családi mesehagyomány csupán a BN 937* A jós méhmagzat + ATU 519 A nagyerejű asszony (Brunhilde) típuskombinációt tartalmazó szövegeknél mutatkozik meg, ennek változatait a család mindhárom generációja elmondta. A hertelendyfalvi és ezen belül a családi mesemondás alkalmairól, a beszédhelyzetekről Erős Teréz önéletrajzából értesülhetünk, ebből kitűnik, hogy a nagyapját és az édesanyját is jó mesemondónak tartotta, viszont önmaga mesetudásáról nem ír, önmagát mint jó énekest és jó színjátóst definiálja, mesemondó tudása úgy tűnik, nem befolyásolta az önmeghatározását, ezt a teljesítményét nem tartotta fontosnak legitimálni (ERŐS 2013).

A jelentős vajdasági női mesemondók kapcsán szólni kell a szegedi kirajzású bánáti falvak által alkotott térségen belüli mesemondókról, elsősorban Vastag Matild (született Bunford, Szaján, 1928–Szaján ?) szajáni mesemondóról. Beszédes Valéria a hetvenes években – nem a teljes mesekészletét rögzítve –, huszonegy meséjét vette hangszalagra, majd ebből tizenhat szöveget közölt (BESZÉDES 1978). Ezenkívül Penavin Olga még két meséjét publikálta (PENAVIN 1996). Vastagné Bunford Matild meséit édesanyjától tanulta. Gyerekkorában dohánycsofóművész gyakran felváltotta édesanyját, és ő szórakoztatta a munkában résztvevőket. A gyűjtésben a tündérmesék és a trufák dominálnak. „Rendkívül színes, gördülékeny az előadásmódja, hangszínnel, hangsúllyal jelzi, hogy férfi vagy nő beszél, kérő vagy parancsoló a hangja a cselekménytől függően. Különösen kedveli a verses és dalbetétes meséket” (BESZÉDES 1978: 138). Beszédes Valéria más női mesemondó meséit is lejegyezte, először Kálmány Lajos híres mesemondójának, az egyházaskéri Borbély Mihály gyerekeinek meséit gyűjtötte össze, köztük Ambrus Józsefnének, született Borbély Verának a meséit (KATONA–BORI–BESZÉDES 1976), majd Szaján falu mesekincsét kutatva (BESZÉDES 1978) számos női adatközlő (Szabó Etel, Ferencsik [született Kabók], Gondi Etel, Szabó Rozália) szövegeit jegyezte le. Ezek mesetudása Beszédes szerint a befogadás-reprodukálás szintjén volt: „Arra törekedtek, hogy a meséket minél tömörebben, rövidebben adják elő, legtöbbször csak az én kedvemért mondták el – írja Beszédes. – Jellemző Vargáné Piri Mária jóindulatú hozzáállása a meséléshez. Szomszédasszonyát akarta rábeszélni: Ugyan mondj má te is egyet, Zsuzsa, segítsünk ennek a lánynak! Én is mondtam egyet a szükségről” (BESZÉDES 1978: 136). Hasonló a helyzet a Kálmány nyomában kutató Katona Imre és Tóth Ferenc által lejegyzett szajáni női adatközlő, Ballai

Erzsébet szövegeivel is (BESZÉDES 1978). A szegedi kirajzású bánáti falvak által alkotott térségen belüli női mesemondók kapcsán meg kell említenünk Burány Béla 1925-ben született csókai – többnyire erotikus meséket mesélő –, női mesemondóját, aki nem vállalva a nyilvánosságot, a népmese-publikációkban csak Kláraként szerepel. Itt említeném meg, hogy nem ő az egyetlen erotikus népmeséket előadó női adatközlő a térségben, a hetvenes évektől a kilencvenes évek végéig Burány Bélának tizenegy nő mesélt egy-egy, két nő pedig két-két erotikus népmeseszöveget (BURÁNY 2007).

Penavin Olga népmeseközlésein belül számos bánáti szegedi kirajzású településen élő néhány népmesét elmondó női adatközlővel találkozhatunk, ezek közül kiemelkedik a csókai Csehák Vera (Csóka, 1887–?), aki a novellamesék, ezen belül is a Mátyás királyról szóló szövegek mesélője. „Könnyedén, szépen ad elő” – írja róla Penavin (PENAVIN 1984: 15).

A szegedi kirajzású bácskai falvak területéről a kevés női adatközlő közül megemlítendő a ludasi Barát Erzsébet (Ludas, 1930–) mesetudása, lejegyzett szövegei Beszédes Valéria 1996-os gyűjtéséből származnak (RAFFAI 2000). Barát Erzsébet mesemondóként nem vett részt a falu hagyományos mesemondási alkalmain, többnyire környezetében lévő gyermekeknek mesél, népmeséit és mesemondásának módját pedagógiai elvek szabályozzák, többnyire rövidebb legendameséket, valamint tréfás meséket ismer. Narratív képessége a faluban a népmesei folklorizmus jelenségeinek hatására lett értékes, mesetudása a mesemondó csoport megalakulása után lett jelentős a közössége számára.

A reprodukálás más formájával találkozhatunk a bácskai (moholi) Fodor Erzsébet (Zsablya, 1932) esetében, aki a Beszédes Valéria által gyűjtött egyházaskéri szövegeket és a Borbély Mihály-meséket együtt bemutató kötet hatására jelentkezett a *Magyar Szó* újságírójánál, Kalapis Zoltánnál, hogy bemutassa az apjától örökölt mesetudását, amely a Borbély Mihályéhoz hasonló. Ennek a találkozásnak a terméke az a hús népmese- és jó néhány egyéb epikus szöveg, amelyeket Fodor Erzsébet – ugyan nem gyakorlott mesemondóként, hanem édesapja meséinek passzív tudással rendelkező mesehallgatójaként – leírt. A szövegeket Kalapis Zoltán Bori Imre felkérésére közölte a *Híd* hasábjain (KALAPIS 2002; KALAPIS 2003). Fodor Erzsébet a szövegek élőszóval való elmondására is vállalkozik, de ezek előadásánál jól látható, hogy a népmesék adaptációjánál a befogadás, az átvétel csak részben történt meg. Pedig Fodor Erzsébetből nem hiányzik a narratív készség, a vele folytatott hosszabb beszélgetések alkalmával jól észlelhető az a látványos különbség, amely a saját történeteinek, vallásos élményeinek hatalmas beleéléssel való elmesélése és az édesapja népmeséinek monoton hangon való felmondása között tapasztalható. Fodor Erzsébet csupán megőrizte édesapja történeteit, nem változtatott rajtuk, még reprodukáló mesemondónak sem mondható, csupán automatikus szövegként felmondja a memorizált szövegeket, így az általa elmondott/leírt népmesék nem tekinthetők női meserepertoárnak.

Penavin Olga népmeseközléseiben belül Bácska területéről is számos néhány népmesét elmondó, női adatközlő (a kishegyesi Mokányiné Nagy Mária, a topolyai Kovács Lajosné, a horgosi Ernyes Klára, a muzslyai Báló Julianna, az újvidéki Pósa Julianan) szövegeivel találkozhatunk. Ezek közül kiemelkedik a csantavéri Szabó Józsefné, akitől hat tündérmesét sikerült Matijevis Lajosnak lejegyeznie. Szabó Józsefné népmeséinél jól érzékelhető, hogy kiváló mesemondóról van szó. Penavin Olga jellemzése szerint: „Született mesemondó. Élénk szelleme meséiben is visszatükröződik” (PENAVIN 1984: 17).

A fentiek mellett szólnunk kell még Szabolcski Juliannáról, a bácskai történetmondásban kiemelkedő pirosi asszonyról, aki ugyan csak két népmesével van jelen az adatbázisunkban, de tizenhat Marko Kraljevićról szóló szöveget (leginkább mondák, anekdoták és csak ritka esetben mesék) mondott el Veselinović-Šulc Magdolnának és Matijevis Lajosnak (VESELINOVIĆ-ŠULC-MATIJEVICS 1978). Ezek gyakorlott szövegalkotó- és előadás-készségéről tanúskodnak. A róla írt tanulmányából tudjuk, hogy Szabolcski Julianna nagy gyakorlattal adta elő az általa „mesének” nevezett történeteket. „Mesemondás közben mindig megkövetelte a hallgatóságot. A jelenlévőknek nagyon kellett figyelniük, de nem csupán hallgatni voltak kénytelenek a

mesemondást, hanem nézni is, mert Szabolcski Julianna mesélés közben mutatta is a harcot, a viaskodást, a cselekedeteket” (VESELINOVIĆ-ŠULC-MATIJEVICS 1978: 65). Szabolcski Julianna a romániai Capárfalván született, ott is járt iskolába. Így kizárt dolog, hogy ismereteit a híres délszláv hősről az iskolai tananyagban szereplő hőségekből és egyéb szövegekből nyerte volna. Elmondása szerint meséit a Piroson született Tót József nevű nagypjától tanulta, aki a szerémségi hegyekben volt szőlőcsósz. Csőszködése idején hallotta a törökverő hős történeteit az ottani magyaroktól. „A Márkó királyról szóló történetek, mesék, csodálatos események tehát általa jutottak adatközlőnkhez, s továbbélésük részben az iránta való tiszteletnek és szeretetnek, részben pedig Szabolcski Julianna meseformáló, meseteremtő kiváló képzelőerejének köszönhető. A Szerémségben élő szerbek, ruszinok szolgálhattak forrásként, a tőlük eltanult meséket pedig olyan mesemondók továbbíthatták, akik tudtak szerbül, ruszinul és magyarul is” – írja Veselinović-Šulc Magdolna és Matijevics Lajos (VESELINOVIĆ-ŠULC-MATIJEVICS 1978: 67). Áttekintve a pirosi mesemondó anyagát, megállapíthatjuk, hogy a többnyire monda, anekdota, időnként epikus ének tartalmi elbeszélése, ritkábban mesemotívumok mellett, csak egy olyan meseszöveg található, amely a nemzetközi mesekatalógus alapján behatározható: az ATU 307 típusú, a *Markó király katonájának a segítségével* címet viselő mese, amely mind a szláv (szerb, horvát, ruszin), mind pedig a magyar folklór számára ismert. A magyar mesekutatás számára fontosnak számít még a *Markó király és a szerbiai bíró* című szöveg, amely az MNK-ból kimaradt *Mátyás király és a kolozsvári bíró* típus variánsa. Szabolcski Julianna repertoárja jó példa arra, hogy a vajdasági magyar nép (hősepika hiányában) többnyire a monda és a mese műfajok szabályait követve – Szabolcski Julianna esetében a mesemondás eszközeit is használva –, éltette tovább a délszláv epikus hősről, Marko Kraljevićról szóló történeteket.

A vajdasági női mesemondók számbavétele után, most csak a bemutatott anyag néhány szembetűnő jellegzetességéről szólnék, a női adatközlők által elmondott szövegek részletes elemzése, összevetésük a férfi mesélők népmeséivel egy későbbi munka feladata lesz.

A mesekutatásban előfordul, hogy összefüggésbe hozzák a női gyűjtők tevékenységét a női mesemondók előfordulásával (RAGAN 2010). A vajdasági anyag is mutat ilyen jellegzetességet, ugyanis a nagyobb meserepertoárral rendelkező női adatközlők anyagát női gyűjtőknek sikerült lejegyezni. Mindez talán a női mesemondás alkalmával, a mesemondás környezetével magyarázható (HOLBEK 1987). A hagyományos mesemondást leíró kutatók gyakran hangoztatták, hogy eltérő közösségekben és eltérő alkalommal, más-más beszédhelyzetekben meséltek a nők és a

férfiak. A női mesemondóknak általában kisebb társadalmi szerepük volt, mint a férfi mesemondóknak, többnyire családon belül, kisebb összejöveteleken, gyakran csak gyermekeknek vagy asszonyoknak meséltek. A férfi mesemondóknak több szereplési lehetőségük volt. Ők mesemondásukkal kitűnhettek már a katonaságban, az egyes – falujuktól távol levő – munkaalkalmakkor, de a közösségükben is több alkalmuk volt szereplésre. A mesemondókat vizsgáló tanulmányok azt mutatják, hogy a különféle mesemondók társadalmi megítélése sem volt azonos, sok közösségben a női mesélőket nem tartották „igazi” mesemondónak (KESZEG 2011: 110). A vajdasági anyagban ugyan nem ismerünk a női mesemondók negatív megítélésére vonatkozó példát, viszont a vajdasági női mesemondók is gyakran női közösségben meséltek. Gondoljunk csak a hertelendyfalvi Kovács Júlia mesemondására, illetve említhetnénk napjaink női történetmondóit is: például a kanizsamonostori asszonyokat, akik még a 21. század 10-es éveiben, vasárnap délutánoként, női társaságban ülnek ki a ház előtti kispadra „bandázni”, azaz beszélgetni, ahol az aktuális és már kiforrott régi történetek mellett, időnként egy népmese, illetve egy monda is elhangzik.

A férfi és a női meserepertoár vizsgálata kapcsán felmerül, hogy más mesei műfajt kedvelnek-e a női mesemondók és mást a férfiak? Katona Imre kopácsi és tápéi mesegyűjteményeihez írt tanulmányában szól arról, hogy a férfiak a tündérmesék közül a kalandmeséket, továbbá a bátor, erős és ravasz hősookról szóló meséket, valamint a tréfás, erotikus és hazudós történeteket kedvelik, míg a nők a tündérmesék közül a női sorsokról szóló, főként házassági-családi vonatkozású történeteket mesélik (KATONA 1972: 343, 348). Hasonló megállapítást tesz Dégh Linda a bukovinai székely származású Palkó Józsefné mesemondása kapcsán, és emellett rámutat a műfajok eltérő előadási módjára is. „Elsősorban tündérmese-mondó, de stílusa sokoldalú, előadásmódja műfajonként változó. Legjobban a sorsüldözött nőkről szóló meséket kedveli. E mesék előadásában rendkívül poétikus, megindítóan együttérző. Hősmeséiben viszont pergő az előadása, a kalandok halmozásával feszült figyelmet, izgalmat vált ki hallgatóiból, realiztikus trufái pedig dramatikusak” (DÉGH 1960: 5). Penavin Olga a vajdasági anyag kapcsán a nemek közötti tematikus eltérést így fogalmazza meg: „A mese ma már nem kötődik nemhez. Nem férfi-műfaj többé, sőt: a női mesemondók már többen is vannak. Egyfajta »szakosodás« azonban megfigyelhető. A tündérmesék romantikus világa közelebb áll a nőkhöz, míg a furfangos Mátyás királyról szóló történetek, az erotikus mesék, történetek a férfiak érdeklődési körébe tartoznak” (PENAVIN 1994: 7). A bemutatott anyag alapján hasonló következtetések megtételére nem mernénk vállalkozni. Hogy mennyire helytálló egyes pontjaiban Penavin Olga megállapítása, ezt majd csak egy alaposabb vizsgálat után tudjuk megítélni.

Irodalom

- BANÓ Júlia 1983. A jugoszláviai magyar néprajzi gyűjtő- és kutatómunka 1949-től 1953-ig. = *Jugoszláviai magyar folklór*. Szerk. Jung Károly. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Intézet, Újvidék, 9–14.
- BANÓ István–DÖMÖTÖR Sándor 1961. *Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya megyei Szervezete, Pécs
- BENEDEK Katalin 2006. *A tengeri kisasszony*. Ipolyi Arnold folklórgyűjteménye egész Magyarországról 1846–1858. Balassi Kiadó, Budapest
- BERZE NAGY János 1907. Népmesék Heves- és Jász-Nagykún-Szolnok-megyékből. *Magyar Népköltési Gyűjtemény* 9. Athenaeum, Budapest
- BESZÉDES Valéria 1978. *Jávorfácska*. Felsőszajáni népmese. Életjel, Szabadka
- BURÁNY Béla 2007. *Mé piros a gólya csőre?* Erotikus és obszcén magyar népmesék a Délvidékről. Timp Kiadó, Budapest
- DÉGH Linda 1960. *Kakasdi népmesék II.* (ÚMNGY IX.) Akadémiai Kiadó, Budapest
- DEGREL, Stevan 1952. *Narodna predanja kod Mađara u Debeljači o ubijanju starih ljudi*. Rad vojvođanskih muzeja, 1. 13.
- ERŐS Istvánné Kovács Teréz 2013. „Mint vadmadár a vadonban...” Életem történetei. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta
- HOLBEK, Bengt 1987. *Interpretation of fairy tales: Danish folklore in a European perspective*. (FFC 239.) Academia Scientiarum Fennica, Helsinki
- JUNG Károly 2004. Mióta tisztelik az öregeket? Az öreg(ember)ek megölésének megszűnéséről szóló népi elbeszélések (AaTh 981) a magyar prózaepikában. = J. K. *Elbeszélés és éneklés*. Újabb magyar és egybevető magyar folklórisztikai tanulmányok. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 19–42.
- JUNG Károly 2012. Gerontochthonia, Altentötung, lapot – még egyszer. Az öregek intézményes megölésének megszűnéséről szóló népi elbeszélések további adatai a magyar folklórban. *Híd*, 9. 61–82.
- KALAPIS Zoltán 2002. Fodor Erzsébet meséi (I.) *Híd*, 5. 606–639.
- KALAPIS Zoltán 2003. Fodor Erzsébet meséi (II.) *Híd*, 6. 252–273.
- KATONA Imre 1972. *Sárkányölő ikertestvérek*. Kopácsi népmesék. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- KATONA Imre–BORI Imre–BESZÉDES Valéria 1976. *Pingált szobák*. Borbély Mihály meséi. Kálmány Lajos gyűjtése. (A kötet végén Borbély Mihály gyermekeinek meséivel.) Forum Könyvkiadó, Újvidék
- KESZEG Vilmos 2011. *A történetmondás antropológiája*. Egyetemi jegyzet. Néprajzi egyetemi jegyzetek 7. Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke, Kolozsvár
- KOVÁCS Ágnes 1943. *Kalotaszegi népmesék I–II.* (ÚMNGY V–VI.) Akadémiai Kiadó, Budapest
- PENAVIN Olga 1983. Juli néni meséi. = *Néprajzi Tanulmányok*. Szerk. Bosnyák István. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Intézet, Újvidék, 235–236.

- PENAVIN Olga 1984. *Jugoszláviai magyar népmesék I-II.* (ÚMNGY XVI, XIX.) Akadémiai Kiadó–Forum Könyvkiadó, Budapest–Újvidék
- PENAVIN Olga 1996. *Jugoszláviai magyar diakrón népmese-gyűjtemény II.* Forum Könyvkiadó, Újvidék
- RAFFAI Judit 2000. *A Rézmonyos.* Ludasi népmesék. Palics–Ludas, Szabadka
- RAFFAI Judit 2007. *Vajdasági magyar népmese-katalógus.* Kézirat
- RAGAN, Kathleen 2010. *Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An Analysis by Gender of a Sample of Published Folk Narratives Collected from Storytellers Worldwide.* URL: <http://www.politicsandculture.org/2010/04/28/> (2014. 05. 02.)
- VESELINOVIĆ-ŠULC Magdolna–MATIJEVIĆ Lajos 1978. Egy magyar mesemondó szövegei Márkó királyról. *Hungarológiai Közlemények*, 35. 65–85.

*Mondák és legendák a vajdasági Bánság
északi felől. Válogatta és elmondja
Jung Károly (2010)*